

Економіка та туризм

УДК 338.48

DOI <https://doi.org/10.5281/zenodo.19094920>

**Сталий розвиток маршрутів зеленого туризму: міжнародні стандарти,
бар'єри та інституційні рішення для України**

Демко Валентина Сергіївна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри економіки і бізнесу

Таврійського державного агротехнологічного університету

імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя, Україна,

<https://orcid.org/0000-0001-6456-8795>

Васильченко Олена Олегівна,

старший викладач кафедри економіки і бізнесу

Таврійського державного агротехнологічного університету

імені Дмитра Моторного, м. Запоріжжя, Україна,

<https://orcid.org/0000-0002-5420-2375>

Прийнято: 15.02.2026 | Опубліковано: 28.02.2026

***Анотація.** Метою дослідження є системне обґрунтування методології формування маршрутів зеленого туризму на основі міжнародних стандартів сталості та визначення інституційних механізмів їх адаптації й упровадження в Україні в умовах регіональних трансформацій і післявоєнного відновлення. Дослідження спрямоване на інтеграцію екологічних, соціальних та економічних параметрів сталого розвитку з практикою просторового планування і менеджменту туристичних маршрутів.*

У роботі застосовано методи системного та структурно-функціонального аналізу, порівняльний аналіз міжнародних стандартів сталого туризму (GSTC, UNEP, UNWTO), контент-аналіз наукових джерел і аналітичне узагальнення. Для діагностики розвитку зелених маршрутів використано підходи до оцінювання рекреаційної місткості територій, елементи ГІС-аналізу та інструменти цифрового моніторингу.

У результаті дослідження систематизовано еволюцію концепції зеленого туризму та визначено принципи сталого формування маршрутів: збереження природних ресурсів, участь громад, економічна життєздатність, сертифікація та адаптивне управління. Виокремлено основні групи бар'єрів розвитку зеленого туризму в Україні: інституційні (фрагментарність координації), фінансові (обмежений доступ до інвестицій і грантових програм), інфраструктурні та бар'єри даних і моніторингу. Запропоновано концептуальну модель регіональної координуючої платформи, що передбачає функціональні блоки стандартизації маршрутів і сервісів, цифрової аналітики туристичних потоків, міжсекторальної координації та формування сталих фінансових механізмів.

У висновках обґрунтовано необхідність переходу від декларативної екологічності до доказового управління туристичними маршрутами. Адаптація критеріїв Global Sustainable Tourism Council через створення регіональних координуючих платформ сприятиме підвищенню конкурентоспроможності дестинацій, збереженню природного капіталу та довгостроковій соціально-економічній стійкості територіальних громад України.

Ключові слова: *сталий туризм, зелений туризм, екотуризм, туристичні маршрути, регіональний розвиток, територіальні громади, стандарти сталості, екологічний менеджмент, цифровий моніторинг.*

**Sustainable development of green tourism routes: international standards,
barriers and institutional solutions for Ukraine**

Valentyna Demko,

PhD economics, assistant professor of the department of Economics and
Business, Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
Zaporizhia, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0001-6456-8795>

Olena Vasylchenko,

senior lecturer of the department of Economics and Business
Dmytro Motorny Tavria State Agrotechnological University
Zaporizhia, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-5420-2375>

***Abstract.** The aim of the study is to substantiate the methodology for developing green tourism routes based on international sustainability standards and to identify institutional mechanisms for their adaptation and implementation in Ukraine in the context of regional transformations and post-war recovery. The research integrates environmental, social and economic sustainability parameters with spatial planning and tourism route management practices.*

The study applies systematic and structural-functional analysis, comparative analysis of international sustainability standards (GSTC, UNEP, UNWTO), content analysis of scientific literature and analytical generalization. Approaches to assessing recreational carrying capacity, elements of GIS analysis and digital monitoring tools were used to diagnose the development conditions of green tourism routes.

The research systematizes the evolution of the green tourism concept and identifies key principles of sustainable route development: conservation of natural

resources, community participation, economic viability, certification and adaptive management. The study identifies four main groups of barriers to the development of green tourism in Ukraine: institutional barriers (fragmented coordination), financial barriers (limited access to investment and grants), infrastructural limitations, and data and monitoring constraints. A conceptual model of a regional coordinating platform is proposed, including functional modules for route and service standardization, digital analytics of tourist flows, intersectoral coordination and sustainable financial mechanisms.

The conclusions emphasize the need to move from declarative environmental approaches to evidence-based management of tourism routes. The adaptation of Global Sustainable Tourism Council criteria through regional coordination platforms can strengthen destination competitiveness, preserve natural capital and ensure long-term socio-economic sustainability of local communities in Ukraine.

Keywords: *sustainable tourism, green tourism, ecotourism, tourist routes, regional development, local communities, sustainability standards, environmental management, digital monitoring.*

Постановка проблеми дослідження. Зелений туризм формується як провідний напрям сталого розвитку територій, поєднуючи рекреаційний потенціал природних територій і соціально-економічні інтереси місцевих громад. Глобальні тренди — екологізація попиту, деградація природних ресурсів, зростання ролі локальних економік — визначають потребу у науково обґрунтованій маршрутизації та впровадженні принципів сталості у туристичну практику. Для України, яка має значний природно-ресурсний потенціал та проходить етапи інституційної реструктуризації, такі питання набувають стратегічної ваги. У цьому контексті постає ключове дослідницьке питання: які інституційні механізми та управлінські конфігурації здатні забезпечити адаптацію міжнародних критеріїв сталого туризму (зокрема

стандартів GSTC) до умов регіонального розвитку України та водночас знизити ризики екологічного перевантаження туристичних територій за обмеженості систем моніторингу і даних? Робоча гіпотеза дослідження полягає в тому, що ефективна адаптація міжнародних стандартів сталості можлива за умови створення регіональних координуючих платформ, які поєднують механізми просторового планування маршрутів, цифрового моніторингу туристичних потоків, стандартизації сервісів та міжсекторальної взаємодії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасній міжнародній науковій літературі поняття *green tourism* використовується поряд із низкою суміжних категорій — *sustainable tourism*, *nature-based tourism* та *ecotourism*. Водночас ці терміни не є тотожними і відображають різні концептуальні підходи до організації туристичної діяльності. *Sustainable tourism* виступає найбільш широкою концепцією, що охоплює всі форми туризму, організовані відповідно до принципів екологічної, соціальної та економічної сталості, які закріплені у міжнародних рекомендаціях UNWTO та критеріях Global Sustainable Tourism Council. *Nature-based tourism* акцентує використання природних ландшафтів і екосистем як основного ресурсу туристичної діяльності, тоді як *ecotourism* розглядається як спеціалізована форма природоорієнтованого туризму, що поєднує інтерпретацію природної спадщини, екологічну освіту туристів і фінансову підтримку природоохоронних територій (The International Ecotourism Society, Honey [6; 7], Weaver [14; 15]). У наукових і практичних дослідженнях термін *green tourism* часто використовується як узагальнене позначення туристичних практик, що поєднують природоорієнтованість, локальну участь громад і принципи екологічної відповідальності. У межах даного дослідження поняття *green tourism* застосовується саме у цьому інтеграційному значенні — як

форма природоорієнтованого туризму, інтегрованого у ширший контекст сталого розвитку територій.

Наукові підходи до розвитку зеленого туризму формуються на перетині міжнародних нормативних рамок, класичних теоретичних концепцій екотуризму та новітніх емпіричних досліджень, що використовують цифрові інструменти управління туристичними територіями.

Першу групу джерел становлять міжнародні нормативні документи та стандарти сталого туризму [1-3]. Критерії Global Sustainable Tourism Council (GSTC) [1], рекомендації UN Environment Programme (UNEP) [3] та аналітичні матеріали United Nations World Tourism Organization (UNWTO) [2] формують методологічну основу оцінювання сталості туристичних дестинацій. Ці документи визначають принципи управління туристичною діяльністю, що передбачають мінімізацію екологічних впливів, участь місцевих громад, економічну життєздатність туристичних продуктів та впровадження систем моніторингу туристичних потоків. У сучасній практиці вони дедалі частіше використовуються як базові орієнтири для сертифікації туристичних маршрутів, формування політик сталого туризму та планування розвитку дестинацій.

Друга група досліджень представлена класичними теоретичними роботами у сфері екотуризму та природоорієнтованого туризму. У працях Honey [5; 6], Weaver [7; 8], Buckley [9] та Eagles [4] сформульовано концептуальні засади екологічно відповідальної туристичної діяльності, які включають мінімізацію антропогенного впливу на природні території, екологічну освіту туристів, підтримку природоохоронних територій та участь місцевих громад у туристичній діяльності. Ці дослідження стали основою сучасного розуміння екотуризму як інтегрованої моделі, що поєднує екологічні, соціальні та економічні функції туристичного розвитку.

Третю групу становлять новітні емпіричні та інструментальні дослідження останніх років, які фокусуються на використанні цифрових технологій для управління туристичними потоками та оцінювання впливу туризму на екосистеми. Зокрема, сучасні роботи активно застосовують геоінформаційні системи (GIS), сенсорні технології моніторингу та підходи citizen science для оцінювання туристичної місткості природних територій. Дослідження Skiniti та співавторів (2024) [12] пропонує комплексну методологію оцінювання туристичної місткості екологічно чутливих територій на основі просторового аналізу, екологічних індикаторів та емпіричних даних, що дозволяє моделювати зони перевантаження та формувати обґрунтовані управлінські рішення щодо регулювання туристичних потоків.

Попри значну кількість досліджень, аналіз наукової літератури свідчить [13; 14; 15, 16], що більшість робіт зосереджуються або на теоретичних принципах сталого та екологічного туризму, або на технологічних інструментах моніторингу туристичних впливів. Водночас недостатньо дослідженими залишаються інституційні механізми інтеграції міжнародних стандартів сталості у практику управління туристичними маршрутами на регіональному рівні, особливо в умовах трансформаційних економік та післявоєнного відновлення територій. Зокрема, у науковій літературі обмежено розглянуто питання створення інституційних платформ, здатних поєднати стандарти сталого туризму, цифрові системи моніторингу та механізми міжсекторальної координації у межах розвитку туристичних маршрутів.

Таким чином, наявний дослідницький розрив зумовлює необхідність розроблення моделей інституційної координації, які б забезпечували адаптацію міжнародних стандартів сталості до умов регіонального розвитку та підвищували ефективність управління маршрутами зеленого туризму.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз сучасних наукових досліджень та міжнародних практик управління сталим туризмом засвідчує, що попри наявність ґрунтовних міжнародних стандартів і рекомендацій щодо розвитку сталих туристичних дестинацій, проблема їх ефективної адаптації до умов регіонального розвитку України залишається недостатньо дослідженою. Особливої актуальності це питання набуває в контексті трансформаційних процесів у національній економіці, післявоєнного відновлення територій та необхідності інтеграції принципів сталості у практику управління туристичними маршрутами.

Встановлено, що у більшості досліджень увага зосереджується або на загальних принципах сталого туризму, або на окремих інструментах управління туристичними територіями. Водночас недостатньо розробленими залишаються механізми системної адаптації міжнародних стандартів сталості до інституційних, просторових та соціально-економічних умов регіонів України. Зокрема, у науковій літературі обмежено висвітлено питання інтеграції цифрових інструментів моніторингу туристичних потоків, оцінювання рекреаційної місткості територій та використання підходів громадянської науки у практиці управління маршрутами зеленого туризму.

Крім того, відсутня цілісна модель інституційної координації, здатна забезпечити узгодження стандартів сталого туризму, цифрових інструментів моніторингу та механізмів міжсекторальної взаємодії у межах регіональних туристичних систем. Така координація є критично важливою для запобігання фрагментарності розвитку туристичних маршрутів, підвищення якості туристичних послуг та мінімізації екологічних ризиків.

У межах даного дослідження пропонується концептуальна модель регіональної координуючої платформи розвитку маршрутів зеленого туризму, новизна якої полягає у поєднанні кількох взаємопов'язаних елементів. По-перше, модель передбачає організаційний дизайн платформи, який забезпечує

міжсекторальну координацію діяльності органів влади, місцевих громад, бізнесу та природоохоронних інституцій у процесі планування та управління туристичними маршрутами. По-друге, запропоновано цифровий модуль моніторингу, що інтегрує геоінформаційні системи, дані дистанційного спостереження та інструменти citizen science для аналізу туристичних потоків і оцінювання рекреаційного навантаження територій. По-третє, модель включає фінансовий контур підтримки сталого розвитку маршрутів, що передбачає використання грантових програм, місцевих фондів розвитку громад та партнерств державного і приватного секторів для фінансування екологічно відповідної туристичної інфраструктури.

Ефективність запропонованої моделі може оцінюватися за низкою ключових критеріїв: рівнем відповідності туристичних маршрутів міжнародним стандартам сталості, ефективністю моніторингу туристичного навантаження, ступенем участі місцевих громад у туристичній діяльності, а також соціально-економічними результатами розвитку територій, зокрема створенням робочих місць і зростанням локальних доходів.

Таким чином, наукове завдання дослідження полягає у розробленні інституційної моделі координації розвитку маршрутів зеленого туризму, яка забезпечує інтеграцію міжнародних стандартів сталості, цифрових інструментів моніторингу та фінансових механізмів підтримки сталого розвитку туристичних дестинацій.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою дослідження є системне обґрунтування методології формування маршрутів зеленого туризму на основі міжнародних стандартів сталості та визначення інституційних механізмів їх упровадження в Україні.

Для досягнення поставленої мети сформульовано такі завдання дослідження:

1. Дослідити еволюцію та сучасні концептуальні підходи до зеленого туризму на основі аналізу міжнародних стандартів сталого туризму та наукових концепцій природоорієнтованого туризму.

2. Проаналізувати принципи сталого розвитку туристичних маршрутів відповідно до критеріїв міжнародних організацій (GSTC, UNEP, UNWTO) та визначити механізми їх практичної реалізації у процесі просторового планування туристичних дестинацій.

3. Здійснити діагностику бар'єрів розвитку маршрутів зеленого туризму в Україні, використовуючи інструменти аналізу інституційної координації туристичної діяльності, оцінювання рекреаційної місткості територій та елементи геоінформаційного аналізу туристичних потоків.

4. Оцінити можливості використання цифрових інструментів моніторингу туристичних територій, зокрема компонентів ГІС-аналізу, дистанційного спостереження та підходів громадянської науки (citizen science) для управління туристичним навантаженням.

5. Обґрунтувати доцільність створення регіональних координуючих платформ як інституційного механізму інтеграції міжнародних стандартів сталості, цифрового моніторингу та міжсекторальної взаємодії у розвитку туристичних маршрутів.

6. Розробити концептуальну модель функціонування регіональної координуючої платформи розвитку маршрутів зеленого туризму, що поєднує організаційні, цифрові та фінансові механізми забезпечення сталого розвитку туристичних територій.

Методологічна основа дослідження ґрунтується на використанні методів системного та структурно-функціонального аналізу, порівняльного аналізу міжнародних стандартів сталого туризму (GSTC, UNEP, UNWTO [1; 2; 3; 10, 11]), контент-аналізу сучасних наукових джерел та аналітичного узагальнення. У межах порівняльного аналізу здійснено зіставлення ключових

доменів критеріїв сталого туризму, зокрема управління DESTИНАЦІЯМИ, соціально-економічного розвитку громад, збереження культурної спадщини та охорони довкілля.

Для діагностики бар'єрів розвитку маршрутів зеленого туризму використано інструменти аналізу інституційної координації туристичної діяльності, підходи до оцінювання рекреаційної місткості природних територій, а також елементи геоінформаційного аналізу туристичних потоків.

Моніторинг сталості туристичних маршрутів передбачає використання системи екологічних, соціальних та економічних індикаторів, що дозволяють оцінити вплив туристичної діяльності на природні екосистеми, місцеві громади та регіональний розвиток. До екологічних індикаторів віднесено рівень антропогенного навантаження на екосистеми, стан біорізноманіття та рівень деградації ландшафтів; до соціальних — рівень участі місцевих громад у туристичній діяльності та доступність туристичних послуг; до економічних — обсяги туристичних доходів, рівень зайнятості та інвестиційну активність у туристичній сфері.

Таблиця 1

Інструментальна схема оцінювання сталості маршрутів зеленого туризму

Критерій сталості	Джерело даних	Інструмент аналізу	Потенційне управлінське рішення
Екологічний стан території	Дані природоохоронних установ, дистанційні знімки, польові спостереження	ГІС-аналіз, дистанційне зондування	Обмеження туристичних потоків, зонування територій
Рекреаційна місткість території	Дані відвідуваності, екологічні індикатори, польові дослідження	Просторове моделювання, аналіз carrying capacity	Встановлення квот відвідування, сезонне регулювання потоків
Соціально-економічний ефект	Статистичні дані громад, місцеві бюджети, опитування	Економічний та соціальний аналіз	Підтримка локального підприємництва, розвиток інфраструктури

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Інституційна координація	Документи управління, регіональні програми розвитку	Інституційний та структурно-функціональний аналіз	Створення регіональних координуючих платформ
Туристичні потоки	Дані цифрових платформ, мобільні додатки, GPS-дані	Цифровий моніторинг, аналіз просторових потоків	Оптимізація маршрутів, управління навантаженням

Джерело: сформовано автором.

З метою підвищення наукової відтворюваності дослідження застосовано інтегровану аналітичну схему оцінювання сталості маршрутів зеленого туризму, що поєднує критерії міжнародних стандартів, джерела даних та інструменти аналізу (табл. 1).

Виклад основного матеріалу дослідження. У даному дослідженні термін «зелений туризм» використовується як інтеграційна категорія, що охоплює природоорієнтовані туристичні практики, сумісні з принципами сталого туризму та близькі за змістом до концепцій nature-based tourism і ecotourism. Поняття «зеленого туризму» сформувалося поступово, під впливом екологічних, соціальних та економічних змін другої половини ХХ — початку ХХІ ст. Його розвиток умовно поділяють на кілька етапів. На першому етапі (1950–1970-ті рр.) зростання урбанізації та індустріалізації спричинило попит на відпочинок, орієнтований на природу, оздоровлення та екологічну свідомість; підходи мали переважно практично-рекреаційний характер і ще не були інституційно оформлені. Другий етап (1980–1990-ті рр.) ознаменувався появою перших чітких наукових визначень екотуризму, які наголошували на природоорієнтованості, просвітницькій складовій та мінімізації впливу. Саме в цей період TIES сформувало одне з найбільш цитованих визначень відповідального природного туризму (The International Ecotourism Society) [10]. Третій етап (кінець 1990-х — початок 2000-х) характеризувався активним методологічним та інституційним оформленням: міжнародні організації (UNEP, UNWTO, IUCN) [1; 2; 3; 10, 11] розробили керівні принципи,

рекомендації та документи для управління природоохоронними територіями. Четвертий етап (2010-ті — дотепер) пов'язаний зі стандартизацією та технологізацією: поширення глобальних критеріїв сталого туризму (GSTC) [1] поєднується з критичним осмисленням ризиків «мейнстрімізації» та greenwashing, що загострили питання реальної екологічності практик у сфері зеленого туризму.

Нова хвиля наукових досліджень також акцентує увагу на аспектах регенеративного туризму, інтеграції цифрових технологій для моніторингу впливів (ГІС-аналіз, системи віддаленого спостереження) та необхідності адаптивного менеджменту [1, 3, 10, 11].

У статті *A holistic approach for tourism carrying capacity estimation in sensitive ecological areas (2024)* запропоновано комбіновану методологію, яка поєднує просторовий аналіз (ГІС), екологічні індикатори та емпіричні дані для оцінки впливу туристичного потоку на чутливі екосистеми. Цей підхід дозволяє моделювати просторові зони перевантаження, аналізувати зміни екосистемної структури й давати науково обґрунтовані рекомендації щодо лімітів відвідуваності маршрутів. Використання ГІС-інфраструктури дозволяє візуалізувати і картографувати ці зони, що є критично важливим для планування сталих зелених маршрутів.

За даними Природоохоронних ГІС України, дрони активно застосовуються для картографування природоохоронних територій; безпілотні апарати дозволяють створювати деталізовані фотоплани, цифрові моделі рельєфу і відео, що допомагає оцінювати стан середовища, колоній птахів чи антропогенний вплив .

Водночас громадянська наука використовує платформу iNaturalist: у 2025 році в Україні відбувся «біоблиць» — масштабне залучення волонтерів для спостереження за видами через мобільні додатки, що дає можливість збирати

велике число даних про біорізноманіття у туристичних чи природних маршрутах.

Ці методики (ГІС-аналіз, дрон-зйомки та citizen science) створюють синергетичний потенціал: ГІС дає просторову основу, дрони — якісні й просторово точні дані, а волонтерські спостереження доповнюють інформацію про видове різноманіття й динаміку змін. Таке поєднання робить моніторинг маршрутів зеленого туризму більш надійним і обґрунтованим з точки зору сталості.

У науковій класифікації сучасних підходів до «зеленого» туризму виділяють кілька базових методологічних парадигм, що часто комбінуються у практиці [12, 13, 14, 15, 16]:

- природно-орієнтований підхід (консерваційний акцент, мінімізація антропогенних втручань);
- освітньо-інтерпретаційний підхід (інтерпретація природних і культурних цінностей, природоохоронна освіта);
- соціально-економічний підхід (участь місцевих спільнот, справедливий розподіл вигод, розвиток локального підприємництва);
- інституційно-правовий підхід (регулювання, сертифікація, механізми міжсекторальної взаємодії).

Комбінація цих підходів у різних пропорціях визначає різноманітність практик: від «жорсткого» консерваційного менеджменту в охоронних територіях до community-based ініціатив у сільських регіонах. Сучасні дослідження підкреслюють необхідність системного, міждисциплінарного підходу, який поєднує екологічні стандарти, соціально-економічну життєздатність і прозору інституційну інфраструктуру для управління маршрутами й напрямленнями [12; 13; 15, 17].

Організація маршрутів зеленого туризму у XXI столітті базується саме на вищевизначених критеріях сталості. Міжнародні підходи, зокрема

рекомендації IUCN, UNEP, UNWTO та стандарти GSTC, формують методологічний каркас, що забезпечує мінімізацію антропогенних впливів, збереження біорізноманіття та справедливий розподіл вигод між зацікавленими сторонами [10; 11; 12]. В табл. 2 представлено деталізований опис ключових принципів сталого формування маршрутів із відповідними механізмами реалізації.

Таблиця 2

Принципи сталості та екологічної відповідальності в організації маршрутів зеленого туризму

Принцип	Ключові елементи застосування
Збереження природних компонентів і мінімізація впливу	Просторове планування: вибір маршрутів поза чутливими біотопами, використання ГС. Пропускна спроможність: ліміти відвідувачів, квоти, електронне бронювання. Низькоімпактна інфраструктура: природні матеріали, настили, енергоощадні системи.
Підтримка біорізноманіття та екосистемних функцій	Фінансова підтримка охорони: частина доходів на збереження видів та територій. Моніторинг: дрони, фототочки, citizen science. Відновлення екосистем: антиерозійні заходи, екокоридори, тимчасове закриття ділянок.
Участь місцевих громад і соціальна справедливість	Співуправління: партнерство громад, влади, бізнесу. Місцеве підприємництво: робочі місця, мікробізнес, ремесла. Навчання: підготовка гідів і менеджерів з акцентом на екологічну компетентність.
Освітня і інтерпретаційна складова	Інтерпретація: інформаційні панелі, мобільні додатки. Правила поведінки: «leave no trace», дистанція до тварин, етичні вимоги.
Економічна життєздатність	Бізнес-модель: диверсифікація доходів, локальні продукти, гранти. Інвестиції: міжнародні фонди, партнерства, «зелені» інвестиції.
Моніторинг адаптивне управління	Індикатори: екологічні, соціальні, економічні. Оцінка впливу: EIA/SIA при плануванні. Адаптація: коригування маршрутів, тимчасові обмеження.
Сертифікація стандарти	GSTC, EU Ecolabel, національні критерії, уникнення грінвошингу.
Управління відвідуваністю	Регулювання потоків: сезонні тарифи, онлайн-бронювання. Відповідальний маркетинг: акцент на сталій поведінці та підтримці громад.
Технологічні інструменти	ГС, мобільні додатки, безпілотники, сенсорний моніторинг.
Інклюзивність і доступність	Адаптація маршрутів для різних груп, збереження природної цілісності.

Ризик-менеджмент	Плани реагування на стихійні лиха, кліматичні ризики, системи оповіщення.
------------------	---

Елементи, що стосуються збереження природних ресурсів, участі місцевих громад, сертифікації та управління відвідуваністю, є інтерпретацією міжнародних стандартів сталого туризму. Пункти, пов'язані з використанням ГІС, цифрового моніторингу, дрон-зйомки, citizen science та адаптивного управління маршрутами, є авторським узагальненням і адаптацією цих стандартів до умов розвитку зеленого туризму в Україні.

Принципи сталості та екологічної відповідальності у практичній організації маршрутів зеленого туризму реалізуються через інтегроване поєднання просторового планування, екологічного менеджменту, залучення громад, освітніх програм, економічних інструментів та систем моніторингу. Успішна імплементація цих принципів вимагає міжсекторальної координації, прозорості фінансових механізмів та готовності до адаптації на основі наукових даних. Без цього маршрути ризикують створювати символічний «еко» бренд без реального позитивного впливу на природу та громади.

Зелений туризм — це форма рекреаційної діяльності, орієнтована на використання природних і культурних ресурсів з мінімізацією негативних впливів та одночасним забезпеченням екологічних, соціальних і економічних вигод для регіонів прийому [14]. У регіональному розвитку зелений туризм виконує три взаємопов'язані функції: (1) консерваційну — підвищує цінність природних ресурсів як капіталу для довгострокового збереження; (2) соціальну — стимулює локальну згуртованість, компетентності й культурну репрезентацію; (3) економічну — сприяє диверсифікації доходів, створенню робочих місць і мультиплікації місцевих доходів. Реалізація цих функцій залежить від адекватності планування, інституційних механізмів, фінансових інструментів та рівня участі місцевих спільнот [5, 6].

Механізм трансляції турпопиту в регіональні ефекти проходить через послідовність: залучення відвідувачів → створення інфраструктури і сервісів → генерування доходів (платежі, послуги, товари) → розподіл частини доходів на охорону та розвиток громади → зміни в стані екосистем і у рівні добробуту населення. На кожному етапі існують можливості для синергій (позитивні мультиплікаційні ефекти) або ризики (перевантаження, ірраціональний розвиток, нерівномірний розподіл вигод).

Зелений туризм відіграє важливу роль у регіональному розвитку, створюючи комплексні екологічні, соціальні та економічні ефекти, які взаємопов'язані та залежать від умов організації маршрутів та управлінських практик [1, 3; 4; 7].

Екологічні ефекти формуються через збереження природних компонентів, відновлення деградованих територій, підтримку біорізноманіття та екосистемних функцій. Вони залежать від ефективності просторового планування, зонування маршрутів, контролю пропускнуої спроможності та впровадження технологій низькоімпаکتної інфраструктури. Негативні результати виникають при перевантаженні територій, порушенні режимів охорони та відсутності моніторингу.

Соціальні ефекти реалізуються через участь місцевих громад у управлінні маршрутами, розвиток місцевого підприємництва та посилення культурної ідентичності. Позитивний вплив формується за умов активної інтеграції громад, рівномірного розподілу вигод, навчання гідів і підвищення кваліфікації персоналу. Негативний ефект можливий при ігноруванні місцевих інтересів, нерівномірному розподілі доходів та соціальній конфліктності.

Економічні ефекти включають стимулювання локальної економіки, створення робочих місць, мультиплікативний ефект доходів та залучення інвестицій. Вони залежать від розробки сталих бізнес-моделей, доступу до фінансування, інвестицій та грантових програм. Несприятливі наслідки

виникають при нестабільному фінансуванні, відсутності прозорого менеджменту та залежності від короткострокових потоків туристів. Тож, ефективність зеленого туризму як інструменту регіонального розвитку визначається інтеграцією екологічних, соціальних і економічних аспектів у системі планування, управління та моніторингу маршрутів, а також дотриманням принципів сталості та участю місцевих громад.

Сучасна туристично-екскурсійна практика зеленого туризму в Україні характеризується значною різноманітністю маршрутів, що поєднують природні, культурні та соціальні ресурси. Основні категорії включають екологічні маршрути, спрямовані на збереження природних екосистем та пропаганду природоохоронної поведінки; етнокультурні шляхи, які демонструють культурну спадщину регіонів та традиційні ремесла; рекреаційні маршрути, орієнтовані на відпочинок та оздоровлення; агротуристичні маршрути, що інтегрують досвід проживання на сільських господарствах і підтримку місцевого виробництва; а також спеціалізовані тематичні шляхи (птахоспостереження, геотури, фототури), що використовують унікальні природні та біорізноманітні ареали.

Типологія маршрутів відображає прагнення до інтеграції екологічних, соціокультурних і економічних аспектів сталого розвитку, проте реалізація принципів сталості та відповідність міжнародним стандартам (GSTC, Green Destinations) наразі є фрагментарною. Найбільш успішні практики спостерігаються у національних природних парках та регіональних громадах, де застосовуються елементи зонування, інтерпретації природних та культурних цінностей, а також локальні механізми участі громад у управлінні маршрутами [1; 2; 7].

Отже, типологія чинних маршрутів формує основу для подальшої стандартизації, сертифікації та масштабування практик зеленого туризму в

Україні, з урахуванням локальних особливостей і міжнародних принципів сталого розвитку.

Розвиток маршрутів зеленого туризму в Україні відбувається в умовах структурних трансформацій туристичної галузі, зростання попиту на екологічно відповідальні подорожі та посилення вимог до якості туристичної інфраструктури. Незважаючи на значний природно-ресурсний потенціал, становлення сталих туристичних маршрутів стримується низкою бар'єрів, що мають організаційний, фінансовий, управлінський та екологічний характер. Їх системна діагностика дозволяє виявити ключові вузькі місця, які перешкоджають формуванню конкурентоспроможних продуктів зеленого туризму та ефективному включенню громад у туристичну діяльність.

Таблиця 3

Аналіз бар'єрів розвитку маршрутів зеленого туризму в Україні

Аспект	Поточний стан в Україні (узагальнено)	Ключові бар'єри
Типи маршрутів	Екологічні, етнокультурні, рекреаційні, агротуристичні — розповсюджені, але нерівномірно розвинені.	Нерівномірний розвиток між регіонами; слабка координація.
Відповідність стандартам (GSTC тощо)	Часткова: наявні переклади стандартів і окремі кейси, але масової сертифікації немає. GSTC	Відсутність мотивацій/фінансових стимулів до сертифікації; брак знань про стандарти.
Інфраструктура	Багато маршрутів мають базову інфраструктуру; рідко — низькоімпактні рішення.	Нестача інвестицій; післявоєнна руйнація в окремих регіонах.
Моніторинг та управління	Рідкісний моніторинг; переважно проектні ініціативи НУО/парків.	Відсутність системних індикаторів і даних; слабка система adaptive management.
Фінансова стійкість	Переважно нестабільна, локальні джерела доходів.	Обмежений доступ до грантів; слабкі ППП; війна і макроекономічні ризики.
Екологічні ризики	Локальні випадки деградації; загроза перенавантаження популярних місць.	Відсутність належного зонування та оцінки carrying capacity.

Типологія бар'єрів є авторським аналітичним узагальненням, сформованим на основі зіставлення вимог міжнародних стандартів сталого туризму з поточним станом розвитку туристичних маршрутів в Україні.

Практична значущість аналізу полягає у можливості перетворення виявлених обмежень на конкретні управлінські рішення: удосконалення механізмів фінансування, підвищення якості менеджменту, впровадження цифрових інструментів для моніторингу навантажень, а також посилення екологічних стандартів. Запропоновані шляхи поліпшення спрямовані на формування більш сталих, безпечних та економічно життєздатних маршрутів, що відповідають європейським критеріям якості та сприяють розвитку місцевих громад. У відповідності до цього, в сучасних умовах децентралізації, цифровізації та зростання запиту на екологічно відповідальні туристичні продукти особливої ваги набуває створення регіональних координуючих платформ, покликаних забезпечити узгоджений розвиток маршрутів зеленого туризму. Такі платформи можуть функціонувати під егідою обласних державних адміністрацій (ОДА), Національної туристичної організації України (НТОУ) або консорціумів профільних громадських мереж та НУО, які спеціалізуються на збереженні природної та культурної спадщини.

Ідея координуючих платформ ґрунтується на міжнародній практиці кластерного менеджменту, спільного планування туристичних продуктів та участі різних секторів — державного, приватного й громадського — у формуванні єдиного туристичного простору. У європейських країнах саме такі платформи забезпечують узгодженість маршрутів, їх відповідність єдиним стандартам якості, а також забезпечують системну маркетингову підтримку регіональних туристичних продуктів.

Функції та механізми роботи координуючих платформ:

1. Синхронізація розробки туристичних маршрутів. Платформа забезпечує єдину методологію створення маршрутів зеленого туризму,

інтегрує інформацію про екостежки, агротуристичні локації, етнокультурні об'єкти, рекреаційні зони та природоохоронні території. Це запобігає фрагментації ринку та дублюванню ініціатив.

2. Запровадження спільних стандартів сталості та якості. Координуючі центри забезпечують відповідність маршрутів критеріям GSTC, європейським вимогам до безпеки, навігації та екологічного менеджменту, формують регіональні «паспортні моделі» маршрутів, обов'язкові для сертифікації.

3. Міжсекторальна взаємодія. Платформа виконує функцію посередника між ОТГ, природоохоронними установами, бізнесом, громадськими організаціями та науковими закладами, оптимізуючи розподіл ролей та відповідальності.

4. Маркетинг та бренд-менеджмент регіону. Платформи відповідають за формування системних маркетингових кампаній, створення інтегрованих промоматеріалів та координацію участі у національних і міжнародних виставках та ярмарках.

5. Цифрова координація та аналітика. На основі smart-технологій платформа може виконувати роль інформаційного хабу: інтегровані ГІС-карти, аналітика потоків, система бронювання, онлайн-доступ до маршрутів, моніторинг навантажень.

6. Навчання і професійна підтримка. Платформа організовує тренінги для гідів, фермерів, керівників агросадіб, менеджерів туризму, підтримує стандарти еко-менеджменту та сервісної якості.

Створення таких координуючих платформ має стратегічне значення для України з кількох причин:

- Зміцнення інституційної спроможності туристичних регіонів. Платформи забезпечують професійний менеджмент розвитку зеленого туризму та унеможливають хаотичне формування маршрутів, що часто призводить до деградації природних територій.

- Уніфікація стандартів і зближення з європейськими практиками. Це сприяє підвищенню привабливості України для іноземних туристів та інтеграції до європейського туристичного ринку.

- Розвиток територіальних громад. Платформи стимулюють участь громад у створенні туристичних продуктів, підтримують локальні бізнеси та сприяють диверсифікації економіки.

- Посилення природоохоронних практик. Завдяки інтеграції екологічного моніторингу та освітніх програм платформи формують відповідальні моделі природокористування у туризмі.

- Підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій. Системний менеджмент, цифрова доступність, спільні стандарти та маркетинг суттєво підвищують видимість та якість туристичного продукту.

В умовах зростання конкуренції між регіонами та необхідності інтегрувати європейські стандарти сталості створення регіональних координуючих платформ стає не просто рекомендованим, а критично необхідним інструментом. Без інституційної координації розвиток зеленого туризму залишається фрагментованим, непередбачуваним і таким, що не відповідає світовим вимогам до якості маршрутизації, екологічної відповідальності та безпеки.

Ідея впровадження регіональних координуючих платформ є стратегічною умовою модернізації та сталого розвитку туристично-екскурсійних маршрутів зеленого туризму в Україні. Її реалізація створює інституційну основу для узгодженого розвитку галузі, забезпечує інтеграцію національних стандартів якості, посилює природоохоронну діяльність і формує конкурентоспроможний, структурований і сучасний туристичний продукт на рівні регіонів та держави в цілому.

Запропонована модель регіональної координуючої платформи функціонує як інтеграційний механізм управління сталим розвитком

туристичних маршрутів і включає систему входів (inputs), процесів управління та результатів (outputs) (рис.1.).

До вхідних елементів системи (inputs) належать природно-ресурсний потенціал територій, дані про туристичні потоки, інституційна інфраструктура управління туризмом, а також інформація, отримана з цифрових джерел моніторингу (ГІС-дані, дистанційне зондування, citizen science).

Функціональний рівень моделі охоплює координацію діяльності органів влади, місцевих громад, туристичного бізнесу та природоохоронних інституцій, стандартизацію туристичних маршрутів відповідно до критеріїв сталого туризму, цифровий моніторинг туристичних потоків і формування фінансових механізмів підтримки сталих туристичних продуктів.

Результативний рівень (outputs) передбачає підвищення якості туристичних маршрутів, зниження екологічного навантаження на природні території, розвиток локального підприємництва та підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій.

Рис. 1. Концептуальна модель регіональної координуючої платформи розвитку маршрутів зеленого туризму

Для оцінювання ефективності функціонування платформи можуть використовуватися ключові індикатори ефективності (KPIs), зокрема: рівень відповідності туристичних маршрутів міжнародним стандартам сталого туризму (GSTC); інтенсивність туристичного навантаження на природні території та його динаміка; рівень участі місцевих громад у туристичній діяльності; обсяги туристичних доходів та зайнятості у сфері зеленого туризму; кількість сертифікованих маршрутів і туристичних продуктів.

ЗДОБУТКИ ЕКОНОМІКИ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ІННОВАЦІЇ

Для забезпечення конкурентоспроможності та сталості зелених туристичних маршрутів в Україні ключовим є перехід від декларативної екологічності до системної імплементації міжнародних стандартів і доказового моніторингу впливів. Критерії сталості Global Sustainable Tourism Council створюють надійний уніфікований фрейм, однак їх ефективна адаптація в Україні потребує інституційних «точок збирання» — регіональних координаційних платформ, що синхронізують маршрути, стандарти сервісу, управління потоками та маркетинг територій. Цифровий модуль таких платформ має спиратися на інструменти просторового моделювання, аерозйомки та громадянської науки для панельного збору даних про туристичне навантаження й стан екосистем. Успішність цієї моделі також залежить від сталих фінансових механізмів: комбінації грантових програм, місцевих фондів підтримки громад, партнерств держави й бізнесу та інвестицій у низькоімпактну інфраструктуру.

Практична імплементація регіональної координуючої платформи розвитку маршрутів зеленого туризму потребує чіткої інституційної та інформаційної архітектури. Базовим оператором платформи можуть виступати регіональні туристичні офіси або структурні підрозділи обласних державних адміністрацій у співпраці з Національною туристичною організацією України. Адміністрування геоінформаційної інфраструктури та цифрового модуля моніторингу доцільно покласти на консорціум наукових установ, природоохоронних організацій та національних природних парків, які мають доступ до просторових даних і екологічних спостережень. Власниками первинних даних про туристичні потоки можуть виступати територіальні громади, адміністрації природоохоронних територій та туристичні оператори, тоді як агрегування та аналітична обробка даних здійснюється на рівні регіональної платформи з використанням ГІС-систем і цифрових інструментів моніторингу. Інтеграція платформи з діяльністю ОТГ, національних природних

парків та туристичних кластерів забезпечується через відкриті протоколи обміну даними та спільні регіональні реєстри туристичних маршрутів. Важливим елементом функціонування системи є формування стимулів до сертифікації маршрутів відповідно до критеріїв GSTC, що може реалізовуватися через грантові програми, регіональні фонди підтримки громад та преференції для суб'єктів туристичного бізнесу, які впроваджують стандарти сталості. Така інституційно-цифрова модель дозволяє забезпечити системний моніторинг туристичних потоків, підвищити прозорість управління туристичними ресурсами та створити основу для доказового управління розвитком зеленого туризму на регіональному рівні.

Висновки. У результаті проведеного дослідження обґрунтовано методологічні та інституційні підходи до формування маршрутів зеленого туризму на основі міжнародних стандартів сталості та визначено можливості їх адаптації до умов регіонального розвитку України.

По-перше, обґрунтовано, що розвиток маршрутів зеленого туризму повинен базуватися на інтеграції екологічних, соціальних та економічних принципів сталого розвитку, закріплених у міжнародних стандартах сталого туризму (GSTC, UNEP, UNWTO). Систематизація сучасних наукових підходів показала, що ефективне управління туристичними маршрутами потребує поєднання просторового планування, екологічного менеджменту, участі місцевих громад та механізмів сертифікації.

По-друге, виявлено, що основними бар'єрами розвитку маршрутів зеленого туризму в Україні є фрагментарність інституційної координації, обмежені фінансові ресурси, недостатній рівень туристичної інфраструктури, а також відсутність системного моніторингу туристичного навантаження на природні території. Зазначені обмеження стримують імплементацію міжнародних стандартів сталого туризму та знижують ефективність використання природно-рекреаційного потенціалу територій.

По-третє, запропоновано концептуальну модель регіональної координуючої платформи розвитку маршрутів зеленого туризму, яка поєднує організаційні механізми міжсекторальної взаємодії, цифровий модуль моніторингу туристичних потоків на основі геоінформаційних систем і підходів citizen science, а також фінансовий контур підтримки сталих туристичних ініціатив.

По-четверте, доведено, що адаптація критеріїв Global Sustainable Tourism Council через створення регіональних координуючих платформ може стати ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності туристичних дестинацій, забезпечення доказового управління туристичними маршрутами та збереження природного капіталу територій.

Разом з тим результати дослідження мають певні обмеження, пов'язані насамперед із обмеженою доступністю системних статистичних та просторових даних щодо туристичних потоків і рекреаційного навантаження на природні території України. Крім того, різні регіони країни характеризуються неоднаковим рівнем інституційної спроможності територіальних громад та розвитку туристичної інфраструктури, що може впливати на можливості впровадження запропонованих механізмів управління.

Перспективи подальших досліджень полягають у практичному пілотуванні запропонованої моделі регіональної координуючої платформи на рівні окремих туристичних регіонів України з подальшим аналізом ефективності її функціонування. Апробація цифрових інструментів моніторингу туристичних потоків, оцінювання рекреаційної місткості територій та впровадження стандартів сталого туризму на регіональному рівні дозволить сформувати емпіричну базу для масштабування моделі та вдосконалення механізмів управління розвитком зеленого туризму.

Список використаної літератури:

1. Global Sustainable Tourism Council. GSTC Criteria for Destinations [Електронний ресурс]. URL: <https://www.gstcouncil.org/gstc-criteria/> (дата звернення: 21.11.2025).
2. United Nations World Tourism Organization. Tourism and Sustainability: A Statistical Review. Madrid: UNWTO, 2020. URL: <https://www.unwto.org/tourism-statistics/statistical-framework-for-measuring-the-sustainability-of-tourism> (дата звернення: 16.12.2025).
3. UN Environment Programme. Making Tourism More Sustainable: A Guide for Policy Makers. Paris: UNEP, 2005. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/8741> (дата звернення: 21.11.2025).
4. Eagles P., McCool S., Haynes C. Sustainable Tourism in Protected Areas: Guidelines for Planning and Management. Gland: IUCN, 2002. URL: <https://wedocs.unep.org/handle/20.500.11822/7861> (дата звернення: 21.11.2025).
5. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development: Who Owns Paradise? 2nd ed. Washington: Island Press, 2008.
6. Honey M. Ecotourism and Sustainable Development. Washington: Island Press, 2016.
7. Weaver D. Ecotourism. New York: Wiley, 2020.
8. Weaver D. B. (ed.). The Encyclopedia of Ecotourism. London: CABI Publishing, 2001.
9. Buckley R. Ecotourism: Principles and Practices. Cambridge: CAB International, 2018.
10. The International Ecotourism Society. What is Ecotourism? [Електронний ресурс]. URL: <https://ecotourism.org/what-is-ecotourism/> (дата звернення: 21.11.2025).
11. WWF International. Ecotourism Guidelines for Nature-Rich Destinations [Електронний ресурс]. Geneva: WWF, 2017. URL:

<https://d2ouvy59p0dg6k.cloudfront.net/downloads/guidelinesen.pdf> (дата звернення: 16.12.2025).

12. Skiniti G., Lilli M., Skarakis N., Tournaki S., Nikolaidis N., Tsoutsos T. A holistic approach for tourism carrying capacity estimation in sensitive ecological areas. *Environment, Development and Sustainability*. 2024. Vol. 26. P. 31971–31995. <https://doi.org/10.1007/s10668-024-04805-0>.

13. Yermachenko V., Melnychenko S., Sidak M., Dupliak T., Losytka T. Sustainable tourism in the post-war reconstruction of territorial communities in Ukraine. *ACCESS Press*. 2024. Vol. 5. No. 1. P. 34–57. URL: https://journal.access-bg.org/issue-5-1-2024/sustainable_tourism_in_the_post-war_reconstruction_of_territorial_communities_in_ukraine (дата звернення: 25.11.2025).

14. Demko V. S. Prerequisites for the development of green tourism: global, national and regional dimensions. *Regional Economy*. 2019. No. 2. P. 90–97. URL: http://www.re.gov.ua/re201902/re201902_090_DemkoVS.pdf (дата звернення: 21.11.2025).

15. Trusova N. V., Cherniavska T. A., Pasiaka S. R., Hranovska V. Hr., Prystemskyi O. S., Demko V. S. Innovative clustering of the region in the context of increasing competitive positions of the enterprises of the tourist-recreational destination. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 2020. Vol. 31(3). P. 1126–1134. <https://doi.org/10.30892/gtg.31326-549>.

16. Tsviliy S. M., Ogloblina V. O., Demko V. S., Pavliuk A. A., Pisetskyi M. M. Potential of international cooperation of Ukraine in the geoeconomic space of the tourist industry. *GeoJournal of Tourism and Geosites*. 2023. Vol. 49(3). P. 946–961. <https://doi.org/10.30892/gtg.49311-1095>.

17. Bendell J., Sutherland N. *The Economics of Ecotourism and Sustainability*. London: Routledge, 2019.